

De kunst van kwetsbaar zijn

Op zijn 21-ste kocht Anne Zwaga zijn eerste saxofoon, op zijn 31-ste kwam hij van het conservatorium. „Laat!“ Lang had hij het gevoel dat hij tekortschoot, maar hij vond zijn onbevengheid terug. „Ik heb geen last meer van mezelf.“

Jantien de Boer
Foto Niels Westra

Hij springt telkens op, heeft geen zitvlees. Anne Zwaga vertelt staand, met een voet op zijn stoel en een pot jasmijnthee in zijn rechterhand. Vijf minuten later kijkt hij bijna verbaasd naar de pot. „Kopje thee?“

Hij is zakelijk leider van de dansvoorstelling Sware Grönd met landbouwmachines en danseressen bij Zwarte Haan. Volgende week vrijdag en zaterdag verbeelden ze de levensloop van de aardappel. „Prachtig“, zegt Anne.

„Moet je je voorstellen, op die machines zitten mannen van het land. Die lezen de aarde. En die moeten nu dansen. Dan zitten we bij aardappelboer Piet Hoekstra in de schuur, choreografe Grietine Molenbuur vertelt hoe die kerels moeten rijden, dan gaan we met zijn allen naar het veld en is het ineens 'Rooier één, 3-2-1 Go!'“

Dat is bijna niet uit te leggen zo mooi, vindt de tenorsaxofonist en theatermaker uit Leeuwarden. „Vorige week stond ik om negen uur middenin de klei. Wolken kwamen om me af, buien over me heen. Ineens zit je als stadsmens middenin de natuur. En die chauffeurs staan met een ploeg te wuiven, of met hun kipper. Die zijn dat ook niet gewend.“

Zo tussen de kluiten en de boeren, voelt hij dat het klopt. De Vlaardingse jongen die er twintig jaar over deed om in Friesland te wennen, en daarna de stap naar Amsterdam niet durfde te maken omdat hij vond dat hij niet goed genoeg was, heeft de laatste jaren het gevoel dat de wereld open ligt.

Hij maakte met zijn eigen productiehuis Blau Hynder twee muziektheatervoorstellingen en begint binnenkort aan een theaterproject voor het MC Theater bij de Amsterdamse Westergasfabriek. Genietend: „Eerst moet je op je knieën om iets voor elkaar te krijgen, maar nu word ik benaderd als theatermaker. Dat is wat ik wil. Iets moois maken met kunstenaars uit andere disciplines.“

PISNIJDIG

Op zijn Züindapp kwam hij in 1977 vanuit Vlaardingen over de Afsluiddijk naar Friesland. Een woedende jongen van zeventieneenhalf met een Its-diploma. Hij wilde naar de mts voor luchtvaarttechniek in Den Haag maar zijn ouders hadden andere plannen. Die verhuisden van Vlaardingen naar Friesland, terug naar hun wortels. En Anne moest mee.

Nu kijkt hij wat je kinderen kunnen, zegt de saxofonist. Nu praat je met ze over hun toekomst. „Ik moest naar de technische school omdat mijn hele familie in de techniek zat.“

En toen hij dan eindelijk zijn zinnen had gezet op vliegtuigtechniek, moest hij mee naar Leeuwarden, naar de wijk Aldlân. Naar een nieuw huis met een woonkamer waar je

in kon fietsen zo groot, zeiden zijn ouders. Een doorsneehuis dat een en al luxe ademde, vergeleken met de krappe bovenwoning in Vlaardingen.

Zeker, hij heeft zich verzet. Aarzelend: „Nou eh, ik ben weggelopen, alles erop en eraan. Ik ging naar het Jeugd Advies Centrum in Rotterdam, maar ik was te jong om door te kunnen zetten.“ Anne moest mee. Anne, het jongetje dat barstte van de energie, en in Schiedam naar school moest zodat hij onderweg op de fiets wat rustiger werd, ging pijnlijk naar de mts in Leeuwarden.

„Ik weet nog dat een jongen een van die eerste dagen in de wiskundeles vroeg of hij wat eerder naar huis mocht om de koeien te melken.“ Spottend: „Nou, mijn vooroordelen werden alleen maar versterkt.“ Ondertussen ging het thuis „niet optimaal“.

Voorzichtig: „Op zielsniveau was ik behoorlijk stuk. Wat ik deed had weinig te maken met wat ik echt wilde. Ik wilde mijn gevoel uiten, uitmunten, maar ik was jong. Ik maakte lol.“ Hij had een bijbaan als vakkenvuller bij Fred van der Werf op de Voorstreek in Leeuwarden en hoorde daar, tussen de schappen, dat een band een zanger zocht. „Het leek me wel wat. Ook om contact te maken, ik kende niet veel mensen.“

GENIETEN

Hij schopte het tot popzanger, maar moest tijdens instrumentale nummers tot zijn grote onvrede van het podium af. „Dus ik wilde ook een instrument.“ Toen hij daarom tijdens een vakantiebaan als barman in het Europahotel op Terschelling hoorde dat iemand een saxofoon te koop had, kocht hij het ding. Niemand kon hem meer het podium afsturen.

Anne stortte zich op de tenorsax. Hij verzwoeg het instrument bijna. „Ik woonde in de Leeuwarder wijk Heechterp en oefende tussen twee en vijf 's middags. Na een tijdje merkte ik dat de hele flat om twee uur boodschappen ging doen. En o wee als ik om vijf over vijf nog studeerde.“

Een jaar lang oefende hij klassiek. „Ik studeerde me de tering op die etudes. Uren per dag, ik deed het keurig maar mijn hart lag er niet.“ Hij had andere opvattingen dan zijn docent, stopte met school, nam privéles en zocht zichzelf een tweede kans na de komst van een opleiding voor lichte muziek.

Op zijn 31-ste was hij dan eindelijk een geschoold saxofonist. Zwaga had pieken en dalen achter de rug. „Ik dacht telkens: O als ik de mts maar haal, o als ik het conservatorium maar haal. Nu heb ik dat minder. Nu geniet ik van de weg ergens naartoe. Het is net zoals hardlopen, ik was altijd met de finish bezig maar als je gewoon loopt dan komt de eindstreep vanzelf.“

„Ik weet dat ik een groot ego heb. Dat ik mezelf altijd wil laten zien. Maar ik heb er geen last meer van. Dit is zoals ik ben, het geeft me een enorme drive.“

Toch raar dat de puber die woedend naar Friesland kwam, na zijn dertigste niet ont-snapte naar de muzieksceen in het Westen. „Ja, als je een goede muzikant wilt zijn moet je naar de plek waar de meeste musici zijn. Ik heb het niet gedaan. Als ik op mijn achttien was begonnen, had ik mezelf misschien goed genoeg gevonden, maar ik was niet onbevengd meer. Ik zag te veel tekortkomingen.“

Ernstig: „Ik geef een paar grote talenten les en eentje daarvan, Tim, deed in Amsterdam mee aan het Christina Concours. Hij stond op het podium met de rug naar het

Anne Zwaga: „Ik wil mezelf altijd laten zien.“

BIOGRAFIE

Anne Zwaga

geboren op 18 oktober 1960 te Vlaardingen

opleiding: Its, mts, conservatorium Groningen

werkzaamheden oprichter van jazzband Saxion Five. stond in 2000 met Saxion Five in de finale van the Dutch Jazz Competition op North Sea Jazz maakte met eigen productiehuis Blau Hynder muziektheater Funk me up (2003), Hurt like Hell (2008) zakelijk leider Sware Grönd

publiek en ik zei: 'Waarom doe je dat?' Toen zei hij: 'Zo kan ik de piano beter horen'. Och ja, dacht ik. Waarom niet? Maar dat doe je niet als je ouder bent. Dan zijn er allemaal belemmeringen die je jezelf oplegt, dan raak je bij je gevoel vandaan.“

In de vijfde versnelling: „Daarom wil ik nu niet alles weten van theater, want dan raak ik mijn onbevengheid kwijt. Om alles te kunnen geven moet je bij jezelf blijven, je kwetsbaar durven opstellen. Dat is vind ik een hele grote kunst, maar ik geloof dat je er beter van wordt. Het voegt iets toe. Jezelf zijn is eng maar ook bevrijdend.“

THUIS

Hij leerde door schade en schande. „Ik ben in Friesland gebleven, omdat ik twijfelde en omdat ik hier een soort thuis had gevonden. Dat wilde ik niet loslaten, dat was te eng.“ Nu is hij die angst kwijt, nu staat de poort wijd open.

En Friesland? Voelt de Vlaardinger die bij een heit en mem in den vreemde opgroeide zich toch weer Fries? „Vroeger in Vlaardingen noemden mijn ouders me Oane, mijn vrienden konden dat niet uitspreken, die zeiden Orne en gaven me de bijnaam 'Boer' omdat mijn ouders uit Friesland kwamen. Hee Boer!“

„Maar Friesland zit niet in mijn bloed. Ik woon gewoon graag in een stad, ik heb het naar mijn zin in Leeuwarden maar het mag ook Berlijn zijn, of New York.“

„Weet je, als je in Friesland iets bedenkt wat met de Friese taal te maken heeft, gaan alle deuren open. Voor tweetalige voorstellingen krijg je gemakkelijker subsidie, maar dat kan ook verstikkend werken. De taal ligt als een stomp over de provincie. En ik kan niet Fries saxofoon spelen. Dat is soms jammer, maar het heeft ook voordelen. Het dwingt me om over de Friese grens heen te kijken.“

Hij rijdt nu vaak over de Afsluiddijk, naar collega's in het Westen. En hij zit niet meer kwaad op de Züindapp, allang niet meer. Anne Zwaga zit neuriënd in de auto.

Kinderen in hels paradijs

Met al zijn natuurlijke rijkdommen zou Congo de parel van Afrika moeten zijn. Maar, zeggen de Congolezen, het zijn de ontelbare tranen die de grond zo vruchtbaar maakt. Een 'paradijs' vol hartverscheurende verhalen. Zoals die van de duizenden kindsoldaten. 'Mijn leven was minder waard dan niets'.

Gerben van 't Hek

Bukavu. De stad aan het Kivumeer in het oosten van de Democratische Republiek Congo krioelt aan het einde van de middag van de bedrijvigheid. In de drukke marktstraat van de stad zwaait de 21-jarige Chance de deur open van een hutje. Een onbeduidend bouwsel van golvplaten. Gevlochten riet tegen de wanden, aangestampte aarde als vloer. Het hangt van improvisatie aan elkaar. „Het atelier“, klinkt het desalniettemin trots uit de mond van de jonge vrouw.

Voor Chance symboliseert de gamelle hut het keerpunt van haar leven. De zekerheid van een betere toekomst en vooral een dikke streep onder een inkzwaart verleden. Een jong meisje was ze nog maar toen ze tijdens de oorlog door gewapende rebellen werd ontvoerd en mee de bossen in werd genomen. Ze heeft gruwelijke dingen gezien in die tijd, vertelt ze. „Alleen stop ik die liever weg dan dat ik erover praat.“

Door de oorlog getraumatiseerde kinderen zitten klaar voor het opvoeren van een toneelstukje. War Child gebruikt ondermeer toneel en dans om de kinderen hun emoties te laten verwerken. Foto GPD/Daan Brand

Als 'lieffe' van de soldaten werd ze in de jaren dat ze bij de rebellen leefde veelvuldig verkracht. Ze raakte in verwachting en kreeg een kind. Met de baby vluchtte ze aan het eind van de oorlog naar huis. Een riskante onderneming, die haar het leven had kunnen kosten. Terugnaders in de gemeenschap kon ze echter niet. Haar ouders weigerden Chance en haar 'duivels

kind' op te nemen in de familie. „Ik was veroordeeld tot een leven op straat. Of tot een terugkeer naar de armed groups misschien wel“, zegt Chance. Het lokale hulpprogramma Laissez l'Afrique Vivre (LAV), een partnerorganisatie van het Nederlandse War Child, betekende haar redding. In zes maanden tijd kreeg ze er een opleiding tot kleermakerster. En LAV hielp haar

vervolgens ook met het opstarten van haar eigen bedrijf. Samen met twee andere ex-kindsoldaten heeft ze sinds ruim een jaar een goed lopend naaiatelier in de drukke marktstraat van Bukavu.

GELUK

Inmiddels is ze getrouwd en nog een keer moeder geworden. Over het verleden ligt nu een deken van geluk, vertelt ze. „Ik kan mijn eigen brood verdienen, naar de toekomst kijken. Ik hoop genoeg over te houden om ooit een kledingzaak te hebben, maar eerst wil ik een elektrische naaimachine kopen.“

„Omkijken doet ze liever niet. „Wat heeft het voor zin? Het was erg, maar het is voorbij. Ik wil het gewoon vergeten.“

Het levensverhaal van Chance staat symbool voor de tragedie van Congo. Een hele generatie groeide - gedwongen - op in het leger of bij gewapende milities. Een schooldirecteur van een middelbare school in de bijzonder onrustige mijnstreek Mushinga, op 60 kilometer van Bukavu, schetst de omvang van het probleem. „Ik denk dat zeker 50 procent van mijn leerlingen in de oorlog op mensen heeft geschoten.“

Er zitten voormalige killers in zijn schoolbanken. „Van een veertienjarige jongen in mijn klas weet ik dat hij een vrouw hier in de gemeenschap heeft doodgeschoten. Pistool tegen het hoofd en pang! Dat is hier het treurige verhaal.“ Het einde van dat verhaal is nog lang niet in zicht. Nog altijd zijn er in oostelijk Congo volgens schattingen van onder meer War Child en Unicef vijfduizend kinderen onder de wapenen.

„Sterker, er worden nog steeds nieuwe kindsoldaten geworven“, verzucht de schooldirecteur die blij is met de hulp die War Child biedt. „Daardoor gaan er hier nu in elk geval veel meer kinderen naar school dan eerst. War Child betreft de ouders erbij. Zij door-dringen de bevolking van het feit dat kinderen ook rechten hebben en niet op zesjarige leeftijd naar de mijnen gestuurd moeten worden.“

HOOP

Het verhaal van Chance illustreert de hoop dat Congo zich ooit uit de misère omhoog worstelt. „Zij is een voorbeeld dat het wel kan, de negatieve spiraal doorbreken“, zegt Geert Bossaerts. De Vlaamse is country director van War Child in Bukavu waar de hulporganisatie in de regio nauw met zeven lokale partnerorga-

nisaties samenwerkt. „Het is niet genoeg om die kinderen alleen uit het leger en de milities te halen“, zegt Bossaerts stellig. „Lang niet. Dat is pas de eerste stap in het proces. Je moet ze daarna een economisch alternatief geven. Dat is cruciaal. In het leger is er geld en eten. Je zult die kinderen daar iets voor in de plaats moeten geven.“

Congo zou de parel van Afrika kunnen zijn, zegt LAV-directeur Sosthene Kubisa. „Een paradijs. We hebben hier alles. Goud, diamanten, olie, thee, koffie, vruchtbare landbouwgrond. Maar het is een puinhoop. Van daaruit proberen we nu te bouwen voor de toekomst. We zullen moeten volharden. Een complete generatie van ex-kindsoldaten, loopt hier met zware trauma's rond.“

Het is de voornaamste reden dat LAV drie jaar geleden is gaan samenwerken met War Child. „Alleen een beroepsopleiding geven, daarmee bleken we het niet te redden. We hadden vaak te maken met agressie onder de kinderen. Andere kinderen keerden in zichzelf, klaptten juist helemaal dicht. Sociale omgangsvormen waren er nauwelijks. War Child leert ons hoe we met die problemen moeten omgaan. Zij zijn de specialisten. En hun aanpak werkt, je ziet kinderen in zes maanden tijd groeien. Vertrouwen krijgen. In zichzelf, maar ook weer in andere mensen.“

De medewerkers van War Child, trainers en psychologen, gebruiken dans, muziek, theater en sport om kinderen te leren hun emoties te verwerken en brengen die kennis met cursussen en opleidingen over op de lokale hulpverleners. Een beproefde methode. Zo heeft Furaha (18) door de War Child-training geleerd over haar verleden te praten.

Zij werd als dertienjarige ontvoerd door rebellen en diverse keren verkracht. Furah wist te ontsnappen en zorgde de rest van de oorlog voor haar broertjes en zusjes. Haar moeder overleed aan een ziekte en haar vader moest voor het geweld vluchten. „Ik ben heel vaak radeeloos geweest. Wilde niet langer leven. Mijn leven was minder waard dan niets. Maar ik moest wel door. Voor mijn broertjes en zusjes. Nu ben ik blij dat ik dat heb gedaan. Ik leer een vak en heb weer een toekomst.“

Ze wordt gelukkig, verzekert ze met een stralende lach. Ondanks de nachtmerries, die al haar nachten verstoren. Ze bezit immers een groot hart. En de tijd voor tranen is voorbij. „Als mijn verkrachters ooit voor mij zouden staan, zou ik ze vergeven.“